

Dobre praktyki w hodowli i chowie koni

z rekomendacjami
Polskiego Związku Hodowców Koni

Warszawa, 2020

opracował zespół w składzie:

dr hab. Aleksandra Górecka-Bruzda (Instytut Genetyki i Biotechnologii Zwierząt PAN)

dr hab. Dorota Lewczuk (Instytut Genetyki i Biotechnologii Zwierząt PAN)

dr lek. wet. Marek Tischner (Uniwersytet Rolniczy w Krakowie)

konsultacja:

prof. dr hab. Zbigniew Jaworski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)

dr Jacek Łojek (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie)

I. Wstęp

Konie to zwierzęta, które zostały udomowione około 3000 lat p.n.e. Początkowo były źródłem żywności, stopniowo dostarczały one ludziom innych korzyści, a główną ich cechą użytkową stała się, i jest do dzisiaj, ich wartość pracotwórcza. Wykorzystywano ich siłę pociągową i juczną do transportu ciężkich ładunków oraz w transporcie osób, użytkowano się je i użytkuje nadal pod siodłem, w zaprzęgu, używane są do celów sportowych i rekreacyjnych, do rehabilitacji fizycznej i psychicznej dzieci, młodzieży i osób dorosłych. W wielu krajach wciąż stanowią źródło mięsa oraz mleka. Coraz częściej konie spełniają też funkcję podobną do tej jaką pełnią zwierzęta towarzyszące, spełniając psychologiczne potrzeby swoich właścicieli, będąc obiektem dostarczającym satysfakcji ze wspólnie spędzanego czasu, przedmiotem opieki i emocjonalnych doznań. Wykorzystywane są także w czynnej ochronie przyrody, do tzw. pielęgnacji krajobrazu. Wszystkie wymienione funkcje narzucają hodowcom oraz użytkownikom koni potrzebę poznania biologii tego zwierzęcia oraz zasady jego użytkowania, aby w sposób prawidłowy zapewnić mu funkcjonowanie w zgodzie z jego potrzebami, z powodzeniem wykorzystując je do różnego rodzaju pracy.

Należy podkreślić, że podstawowym obowiązkiem każdej osoby, która decyduje się na rozmnażanie zwierząt, jest zdobycie jak najszerszej wiedzy i odpowiednich warunków ZANIM rozpocznie hodowlę koni. Dobre Praktyki w hodowli koni z rekomendacjami PZHK (DP-PZHK) jest opracowaniem, które ma na celu wsparcie przede wszystkim hodowców w rozwoju odpowiedzialnej hodowli zwierząt, lecz nie jest podręcznikiem chowu, hodowli czy użytkowania koni. Zawiera zalecenia prawodawstwa unijnego i krajowego oraz wskazania wynikające z zasad zootechniki oraz rezultatów naukowych projektów unijnych i krajowych dotyczących dobrostanu zwierząt gospodarskich. Nie zastępuje jednak regularnego zdobywania wiedzy niezbędnej do prawidłowego prowadzenia pracy hodowlanej i zapewnienia dobrostanu hodowanych zwierząt. W tym celu na zakończenie każdego rozdziału podano spis literatury, z którą zapoznanie się jest warunkiem prowadzenia odpowiedzialnej hodowli koni. Ponadto udział w warsztatach i szkoleniach z zakresu chowu, hodowli, użytkowania i dobrostanu koni oraz uzupełnianie wiedzy w zakresie zmieniającego się prawodawstwa należy do obowiązków hodowcy koni.

II. Cele

Celem DP PZHK jest podnoszenie poziomu świadomości hodowców i użytkowników koni poprzez ich edukację z zakresu hodowli, chowu i użytkowania koni.

III. Zalecenia

Zastosowanie DP-PZHK jest dobrowolne, lecz zalecane przez PZHK. Zastosowanie przez hodowców 10 dobrych praktyk w hodowli i chowie koni, pozwoli na zachowanie europejskich standardów hodowli i chowu zwierząt oraz przyczyni się do podniesienia i zachowania na odpowiednim poziomie dobrostanu koni. W tekście podkreślono dobre praktyki w poszczególnych aspektach chowu, hodowli i użytkowania koni. Rekomendacje Polskiego Związku Hodowców Koni zamieszczono w Załączniku nr 1.

IV. Prawodawstwo

DP-PZHK zostały opracowane z uwzględnieniem aktualnego ustawodawstwa Rady Wspólnoty Europejskiej oraz prawodawstwa krajowego wg www.pzhk/dobrostan/przepisyprawa oraz www.pzhk/formalnosci/przepisyprawa. Szczegółowe wytyczne zamieszczono w Załączniku nr 2.

V. Dobre praktyki w hodowli koni: zalecenia dla hodowcy

Hodowca powinien:

- ↳ Poznać biologię gatunku konia domowego
- ↳ Zabezpieczyć przyjazne i bezpieczne środowisko swoim zwierzętom
- ↳ Zdobywać wiedzę i doskonalić swoje umiejętności w zakresie chowu i hodowli koni
- ↳ Prowadząc dowolną formę użytkowania koni zapewnić odpowiedni trening umożliwiający bezpieczne ich użytkowanie

V. 1. Biologia gatunku *Equus caballus* – podstawowe wiadomości z zakresu zachowania się, żywienia i zdrowia koni

Każdy hodowca, czyli osoba, która świadomie podejmuje się rozrodu zwierząt, powinna zapoznać się, przynajmniej na poziomie podstawowym z anatomią i fizjologią koni. Oznacza to zaznajomienie się w sposób teoretyczny i praktyczny z funkcjonowaniem organizmu koni, ich potrzebami fizycznymi i psychicznymi. Szczególnie te ostatnie są istotne z punktu widzenia dobrostanu ich utrzymania i hodowli. Dlatego, poniżej, w sposób skrótowy, przedstawione zostały ogólne wiadomości z etologii koni oraz ich znaczenie dla dobrostanu koni.

V.1.1. Zachowanie się koni

Koń domowy (*Equus caballus*) to zwierzę roślinożerne, z rzędu nieparzystokopytnych, rodzaju koniowatych. Jego ewolucja przebiegała głównie w warunkach stepowych, dlatego konie są dość wytrzymałe na wysoką i niską temperaturę, o ile nie ma wysokiej wilgotności powietrza czy podłoża. Pomimo adaptacji do silnej operacji słonecznej czy niskich temperatur, konie szukają schronienia w gorące dni, szczególnie w okresach wzmożonej aktywności owadów. Budowa i fizjologia konia, jako potencjalnej ofiary zwierząt drapieżnych, jest odpowiedzią na zagrożenie z ich strony w terenie otwartym: oczy obejmują prawie całkowicie pole widzenia wokół zwierzęcia, wzrok i słuch nastawione są głównie na obiekty nieoczekiwanie przemieszczające się lub nieznanne. Na nieznanym, potencjalnie zagrażającym sygnale z otoczenia, organizm konia jest w stanie natychmiastowo uruchomić energię w celu uniknięcia zagrożenia, często bez szczegółowej analizy jej zasadności. W otwartym, stepowym terenie nie ma wielu przeszkód ograniczających szybki ruch, więc ta strategia obronna jest stosowana przez konie do czasów obecnych. Takie instynktowne zachowanie się koni bezpośrednio przekłada się na bezpieczeństwo ich obsługi i użytkowania na ograniczonej powierzchni z wieloma elementami utrudniającymi swobodne przemieszczanie się. Najlepszym sposobem na zmniejszenie skutków panicznych reakcji u koni to ostrożność (przewidywalność ewentualnych zagrożeń), cierpliwe traktowanie i łagodne przyzwyczajanie ich do jak największej liczby potencjalnie „zagrażających” obiektów czy sytuacji. Także człowiek może być postrzegany jako potencjalne zagrożenie. Tutaj także zalecany jest trening, który zwierzę zapamięta pozytywnie. Wczesna nauka podporządkowania oparta na jasnych sygnałach w wysokim stopniu ułatwi przyszłą komunikację i zabezpieczy pozytywne relacje człowiek-zwierzę. Niedopuszczalne jest fizyczne i psychiczne znęcanie się nad końmi oraz dopuszczanie do zatrudnienia niefachowego lub agresywnego personelu.

W warunkach umożliwiających wykazanie całego repertuaru zachowań gatunku, konie spędzają większość czasu (ok. 75% doby) na powolnym przemieszczaniu się podczas pasienia. Ponieważ zwykle jest to pasza niskoenergetyczna, wyszukiwanie najodpowiedniejszej karmy trwa długo i angażuje pysk konia. Te potrzeby istnieją także u obecnych koni utrzymywanych w systemie hodowli stajennej: potrzeba przemieszczania

się i wyszukiwania odpowiedniego pokarmu, do czego wykorzystywane są wargi i język. Dlatego najlepszą paszą dla koni jest trawa (najlepiej spożywana na pastwisku) i siano, które na długo zajmuje potrzebę przeszukiwania pokarmu. Bezpośrednim następstwem niezaspokojenia tych potrzeb są zachowania stereotypowe (nieprawidłowo zwane narowami lub nałogami) oralne (tzw. „tykanie”, nadmierne gryzienie lub lizanie przedmiotów w otoczeniu) oraz ruchowe (tzw. „tkanie”, krążenie po boksie, kopanie w ściany boksu). Przebywanie na wybiegach czy pastwiskach stanowi podstawowe źródło pozytywnych bodźców i nie zastąpi tego żaden trening czy kontrolowany spacer, ponieważ nierozładowana potrzeba ruchu kumuluje się i często skutkuje frustracją. Przy nadarzającej się okazji koń może ją wykorzystać w sposób zagrażający bezpieczeństwu własnemu czy innych, nie wyłączając człowieka. Dowiedziono z kolei, że po rozładowaniu, zazwyczaj dość krótkim, zgromadzonej energii, konie bardzo szybko wracają do tradycji przodków – powolnego przemieszczania się i oszczędzania energii. Niezależnie od swojego zaawansowania w treningu konie bardzo racjonalnie gospodarują ruchem w sposób niezagrażający ich zdrowiu.

Konie są zwierzętami stadnymi. W warunkach naturalnych żyją w grupach rodzinnych, złożonych z ogiera i kilku klaczy z przychówkiem. Młode ogierki i klaczki wypędzane są przez ojców ze swoich stad. Ogierki, jeśli jest ich kilka, łączą się w tzw. grupy kawalerskie, w których dojrzewają do roli ogierów tabunowych i zdobywają klacze bądź z istniejących stad, bądź tworząc je z wypędzonymi klaczkami. We wszystkich grupach koni tworzy się hierarchia, która zapewnia stabilność stada, wzajemną integrację oraz regulację dostępu do ważnych zasobów i rozród. Każdy z członków stada może pełnić jakąś funkcję, np. ochronną (ogier tabunowy), przywódczą w przemieszczaniu się (doświadczona klacz) lub przeprowadzania stada w niebezpiecznych warunkach (konkretny członek stada). Przebywanie w stadzie zapewnia koniom poczucie bezpieczeństwa i jest kolejną potrzebą, niezaspokojenie której powoduje zaburzenia behawioralne. Naruszeniem dobrostanu koni jest więc izolacja społeczna czy ciągłe mieszanie grup koni, w których od nowa ustalają hierarchię w stadzie. Zwykle początkowo wzbudza to agresję prowadzącą nawet do poważnych zranień, szczególnie w przypadku braku możliwości uniknięcia przez zdominowane zwierzę ataku dominującego osobnika. Przebywanie w grupie umożliwi koniom także wzajemne wykonywanie czynności higienicznych, ochronę przed owadami czy zabawę.

Z zachowaniami socjalnymi wiążą się także zachowania rozrodcze. W warunkach, w których zwierzęta znają się i rozpoznają, do rozrodu dochodzi zazwyczaj jedynie w obrębie tabunu. Konie należą do zwierząt sezonowo poliestralnych, co oznacza, że samice powtarzają cykle płciowe w trakcie sezonu rozrodczego, który przypada na wiosnę i lato. W warunkach chowu naturalnego konie podejmują bardzo efektywne działania rozrodcze, co skutkuje wysokim procentem zażrebień. Zachowania płciowe umożliwiają zwierzętom pełne wyrażenie stanu fizjologicznego, informując o rui czy aktualnej ciąży. Odbywa się to bez ograniczenia ruchu czy ingerencji we wzajemną komunikację pomiędzy obu płciami, co bardzo często praktykowane jest w hodowli stajennej. Podczas kontaktów płciowych klacz jest dość aktywna i krępowanie jej ruchów czy uniemożliwienie wykazania początkowych reakcji obronnych i innych związanych z behawiorem rozrodczym może skutkować obniżeniem libido ogiera. Czasem prowadzi to do trwałych zaburzeń zachowań płciowych u klaczy czy ogiera, a tym samym obniża dobrostan zwierząt użytkowanych rozplodowo.

Poród u klaczy odbywa się głównie od godzin wieczornych do rannych i zwykle przebiega sprawnie, a pomoc ze strony człowieka rzadko kiedy jest konieczna. Żrebię dość szybko wstaje i zaczyna ssać. Wylizywanie noworodka sprzyja nawiązaniu więzi pomiędzy klaczą a źrebięciem, natomiast ingerencja człowieka w tym kluczowym okresie może ją zaburzać. Przyzwyczajanie źrebiąt do człowieka można prowadzić już kilkakilkanaście godzin po porodzie, kiedy więź matka-młode jest już dostatecznie silna. Zaobserwowano, że krótka pozytywna stymulacja klaczy (np. jej czyszczenie) w obecności źrebięcia skutkuje pozytywnym stosunkiem źrebięcia do człowieka i większą łatwością jego późniejszego treningu. Bezpośrednie dotykanie

i przytrzymywanie, gdzie zazwyczaj robimy to wykorzystując naszą siłę (na tym etapie jesteśmy silniejsi od kilkudniowego źrebaka) często pozostawia u koni negatywny obraz człowieka.

Odchów źrebięcia w warunkach naturalnych trwa zwykle do 9-10 miesiąca, kiedy klacze, zazwyczaj już wysokożrebne z następnym źrebięciem, odganiają młode zdolne do samodzielnego życia.

Literatura:

• *Zeitler-Feicht M.H, Zachowania koni. Przyczyny, terapia i profilaktyka. Świadome Jeździectwo. Warszawa 2014.*

V.1.2. Żywienie koni

Jak wspomniano wcześniej, konie spędzają większość czasu na zachowaniach pokarmowych. Korzystanie z pastwiska, ale także dostęp do paszy z wysokim udziałem włókna pokarmowego (siano, słoma) zapewnia potrzebę nieustannej aktywności pyska i stymuluje rozwój prawidłowej mikroflory w przewodzie pokarmowym konia. Taka dieta, uzupełniona w składniki mineralne, jest zupełnie wystarczająca dla koni niepracujących lub wykonujących lekkie prace. Koniom obciążonym pracą należy w sposób zbilansowany dobrać dawkę pokarmową, z jak najmniejszym ograniczeniem siana w diecie. Przy intensywnym użytkowaniu konia dobór dawki należy powierzyć specjalistom, który dopasuje jej skład do indywidualnych potrzeb pokarmowych konia w oparciu o tzw. normy żywieniowe i możliwości paszowe właściciela. Podstawową zasadą żywienia koni jest dostarczenie zwierzętom hodowlanym i młodym paszy z wystarczającą ilością białka. Zabezpieczenie wysokich dawek energetycznych koni sportowych możliwe jest dzięki wysoko skoncentrowanych paszom i olejom roślinnym. Konie sportowe nie powinny pobierać dużej objętości traw, aby nie spowodować zbyt dużego obciążenia przewodu pokarmowego (zalecane są co najwyżej dwugodzinne wypasy). Przed zadawaniem paszy należy konia napoić, a w następnej kolejności podać siano, a dopiero później paszę treściwą. Zarówno niedożywione konie, jak i przekarmione nie spełnią wymogów stawianym koniom hodowlanym i użytkowym. Najlepszym miernikiem prawidłowości żywienia jest kondycja konia oraz konsystencja kału (zwarty, lecz łatwo rozpadający się). Przy ocenie kondycji należy brać pod uwagę wiek konia, sezon oceny (czy jest to zima i koń ma długą sierść, czy wiosna i koń jest w okresie wiosennego linienia), typ budowy konia oraz stan fizjologiczny (np. klacz karmiąca może być w trochę słabszej kondycji). Obie skrajności (wygłodzenie czy zatuczenie konia), w połączeniu z nieregularnym użytkowaniem, skutkują poważnymi konsekwencjami zdrowotnymi.

Literatura:

- *Meyer H., Coenen M. Żywienie koni, PWRiL, Warszawa 2009*
- *Żywienie zwierząt i paszoznawstwo, Tom 2. Praca zbiorowa pod redakcją D. Jamroz, PWN, Warszawa 2015.*
- *Chrzanowski Sz. Żywienie koni. Wieś Jutra, Warszawa 2014*

V.1.3. Podstawowe wiadomości z zakresu zdrowia koni

Podstawowymi kryteriami oceny zdrowia konia jest chęć do poruszania się i jego stan psycho-fizyczny. Zainteresowanie otoczeniem, charakterystyczna dla danego konia reakcja na człowieka jest podstawowym i z daleka widocznym wskaźnikiem zdrowia. Szczególnie powinna zaniepokoić osowiałość lub nienaturalne zachowanie koni (zmiana dotychczasowego zachowania). O zdrowiu świadczy także wygląd sierści, która powinna być błyszcząca. Parametr ten zależy od pory roku i jest charakterystyczny dla poszczególnych grup rasowych oraz wiekowych koni.

Podstawowymi parametrami fizjologicznymi dorosłego konia badanego, w spoczynku są:

- równe oddechy w tempie 8-16 na minutę;
- ciepłota wewnętrzna 37,5 - 38,5° C;
- liczba uderzeń serca na minutę 28-45;
- błony śluzowe różowe i wilgotne; szybkie wypełnianie się krwią naczyń włosowatych śluzówki po ich uprzednim ucisku (tzw. czas kapilarowy); prawidłowe nawodnienie organizmu, słyszalna praca jelit (perystaltyka);
- brak otarć, skaleczeń, brak zmian na skórze oraz pod nią; prawidłowe napięcie mięśni,
- brak wypływów z oczu, nosa, odbytu, sromu i prącia;
- prawidłowy ruch we wszystkich chodach.

Oddechy liczy się obserwując słabiznę (okolice pachwinową) konia, ewentualnie osłuchując przy pomocy stetoskopu szmery oddechowe nad krtanią lub tchawicą. Ciepłotę wewnętrzną mierzy się umieszczając i trzymając zwilżony, czysty termometr w odbycie konia (należy przy tym unieść ogon). Tętno spoczynkowe (częstość uderzeń serca) można mierzyć za pomocą specjalnych urządzeń, bądź uciskając lekko tętnicę szczękową zewnętrzną (opuszkę palca środkowego oraz wskazującego kładzie się na tętnicy, pod którą znajduje się kość „ramię zuchwy”) lub na dłoniowej (tylnej) stronie pęciny tuż pod trzeszczkami pęciny. Skutecznym sposobem pomiaru częstości uderzeń serca jest osłuchiwanie tonów serca, przykładając stetoskop po stronie lewej klatki piersiowej, tuż pod stawem łokciowym. Aby obejrzeć stan błon śluzowych oka (spojówki) należy delikatnie odchylić powiekę, by zbadać błony śluzowe jamy pyska, odchylić się wargi i obserwuje dziąsła, policzki i podniebienie. Zaczerwienione błony śluzowe, mogą świadczyć o stanie zapalnym badanej okolicy. Siność może wskazywać na niedotlenienie (duszność), a blade lub białe śluzówki mogą świadczyć o krwotoku (dużym ubytku krwi).

Wypełnienie krwią włosowatych naczyń krwionośnych śluzówek wskazuje na prawidłowość działania układu sercowo-naczyniowego, ale także o poziomie odwodnienia zwierzęcia. U zdrowego konia po uciśnięciu palcem i zwolnieniu ucisku dziąseł, pojawiająca się tam bladeść powinna zniknąć maksymalnie do 3 sekund. Odwodnienie organizmu można też sprawdzić na skórze konia w okolicy szyi przed łopatką. Po ujęciu, naciągnięciu, a następnie puszczeniu wałeczka skóry, powinien on się sam rozprostować do 3 sekund. Przedłużający się czas rozprostowania świadczy o odwodnieniu zwierzęcia. Im dłuższy jest powrót skóry do stanu wyjściowego, tym większe jest odwodnienie.

Innym sposobem kontroli stanu zdrowia konia jest ocena perystaltyki jelit, którą można usłyszeć po przyłożeniu stetoskopu lub ucha do powłok brzusznych badanego zwierzęcia. U zdrowego konia słyszalne są powolne, stosunkowo regularne bulgotania i przelewanie się treści pokarmowej.

Dużą trudność może sprawić ocena kulawizny. Należy pamiętać, że poprawny ruch charakteryzuje się równymi krokami par przednich i tylnych kończyn oraz regularną kolejnością ich stawiania, charakterystyczną dla danego chodu. Poprawność chodu sprawdzamy w stępie i kłusie, po prostej i po łuku (na lonży), na równej twardej i miękkiej nawierzchni. Jeżeli widzimy, że koń jedną kończyną stawia krótsze kroki (oszczędza ją), lub że ruch stępa nie jest równym czterotaktem, a kłusa dwutaktem to koń kuleje. Obserwacje poprawności ruchu mogą nam ułatwić brak płynności ruchu głowy i nierówne unoszenie się prawej i lewej części zadu (widziane z tyłu). W czasie badania poprawności ruchu koń musi mieć zapewnion swobodę pracy szyi.

Wszystkie poważne objawy chorobowe koni muszą być konsultowane z lekarzem weterynarii, ponieważ o ile jesteśmy w stanie rozpoznać i wyleczyć niedyspozycje związane z otarciami, chwilowe przemęczenie konia, o tyle nie można lekceważyć podniesionej ciepłoty wewnętrznej, poważnych urazów, czy utrzymują-

cych się problemów trawiennych koni, gdyż mogą one spowodować nieodwracalne zmiany zdrowia zwierzęcia lub nawet jego śmierć.

V.1.3.1. Profilaktyka

Podstawą profilaktyki zdrowotnej koni jest odpowiednie żywienie i użytkowanie. Obowiązkowymi zabiegami profilaktycznymi są szczepienia i odrobaczenia oraz regularna korekta narastającego rogu kopytowego. Podstawowym szczepieniem jest szczepienie przeciwko tężcowi, natomiast szczepienie przeciwko grypie jest zalecane, a obowiązkowe dla koni sportowych i wystawowych. Adnotacja o ich wykonaniu musi znaleźć się w paszporcie konia. W szczepieniu przeciwko grypie musi być zachowany ścisły reżim, który rozpoczyna tzw. szczepienie bazowe (pierwsze szczepienie), następnie szczepienie „przypominające” po 21-92 dniach oraz po 6 miesiącach, a kolejne co 6 miesięcy (konie startujące w zawodach) lub co 12 miesięcy (konie nie kontaktujące się z innymi końmi). W przypadku szczepienia przeciwko tężcowi wykonuje się je co dwa lata, po szczepieniu bazowym w takim samym schemacie jak w przypadku grypy. W zależności od lokalnych wymogów konie mogą być szczepione przeciwko innym chorobom np. ronieniu zakaźnemu, wirusowemu zapaleniu tętnic, wścieklicznie lub grzybicy. Szczepienie przeciw herpeswirusom (powodującym zakaźne zapalenie nosa i tchawicy oraz zakaźne ronienie) wykonuje się w zależności od zagrożenia tą chorobą. Nie szczepione wcześniej klacze źrebne szczepi się w piątym, siódmym i dziewiątym miesiącu ciąży. Szczepienie bazowe wykonujemy dwukrotnie w odstępie 4 do 8 tygodni. Na rynku dostępna jest także szczepionka przeciwko grzybicy skóry, wykorzystywana najczęściej w czasie podniesienia odporności konia po zachorowaniu w odstępie dwutygodniowym. Szczepienia zawsze muszą być wykonywane przez lekarza weterynarii. Młode konie szczepimy od 2-3 miesiąca życia.

Profilaktyczne zabiegi zdrowotne muszą obejmować także odrobaczenie koni dwa lub cztery razy do roku, w szczególności przed i po sezonie pastwiskowym. Odrobaczenie obejmuje najczęściej zwalczanie tasiemców, glist, owsików, węgorków, dużych i małych słupkowców oraz gzów. Źrebięta odrobacza się od około 3 tygodnia życia.

Regularną korektę kopyt powinno się zacząć u źrebiąt od trzeciego miesiąca życia i przeprowadzać nie rzadziej niż co 3 miesiące. Szczególnie ma to znaczenie dla zdrowia kończyn i poprawności postawy. Zaniedbanie korekty może prowadzić do wadliwego ukształtowania kończyn (wad postawy), rozwoju kopyt i zaburzenia poprawności ruchu konia.

V.1.3.2. Najczęstsze schorzenia – instrukcja postępowania dla opiekuna

Większość chorób koni wymaga interwencji lekarza weterynarii, w szczególności, gdy koń ma gorączkę, pokłada się, nie je i wykazuje objawy nadmiernego pobudzenia lub ospałości. W przypadku wielu objawów można pomóc koniowi przed przyjazdem lekarza weterynarii. Jeżeli koń wykazuje pobudzenie, ogląda się na boki, kładzie się i próbuje tarzać, może to być objaw bólów z przewodu pokarmowego – morzyska (kolki), poważnego schorzenia, które występuje powszechnie przy częstych zmianach paszy lub ich niskiej jakości (zanieczyszczenie, pleśń). Najczęściej dotyczy to pasz treściwych. Podstawowym działaniem jest wówczas wezwanie lekarza weterynarii, a przed jego przyjazdem oprowadzenie konia w rękę, rozcierania (wiechciowania) brzucha, przykrycie derką w przypadku wystąpienia obfitych potów. Skuteczne jest też spokojne lonżowanie w kłusie (w jedną i drugą stronę przez kilkanaście minut), co wzmacnia perystaltykę jelit, a tym samym ułatwia oddanie zalegającego kału. UWAGA! W przypadku wystąpienia kolki bezwzględnie usuwamy paszę z miejsca pobytu konia. Innym, niezwykle groźnym schorzeniem jest ochwat, który

może być spowodowany zatrzymaniem łożyska u klaczy, paszą złej jakości, użądleniami owadów, obfitym pojeniem zimną wodą po intensywnym wysiłku itp. W przypadku koni dobrze wykorzystujących paszę ochwat może wywołać zbyt obfite żywienie paszą treściwą, a nawet „bogate” pastwisko. Podczas ochwatu koń ma problemy ze staniem i chodzeniem, kopyta są gorące, a gorączka może sięgać 42°C. Do czasu przyjazdu lekarza należy chłodzić kopyta okładami lub wstawieniem konia do wody lub błota. Charakterystyczne usztywnienie mięśni zadu, niechęć lub niemożność wykonania ruchu może być spowodowana inną groźną chorobą tzw. mięśniochwatem – choroba wywołana jest użyciem do pracy nieprzygotowanego kondycyjnie, przekarmionego konia. W przypadku mięśniochwatu podstawowym zabiegiem (przed przyjazdem lekarza) musi być ocieplenie zadu derką lub rozgrzewającymi wcierkami. UWAGA! W przypadku ochwatu i mięśniochwatu podstawową pomocą jest unieruchomienie zwierzęcia.

Kolejnymi problemami zdrowotnymi koni są kulawizny. Lekkie nadwyrężenie kończyny na wybiegu może skutkować nieprawidłowościami w ruchu, które mogą przejść samoistnie po kilku dniach. Przedłużająca się kulawizna powinna wzbudzić niepokój i skłonić do wezwania lekarza. Kulawizna występuje przy uszkodzeniu kopyta ostrym przedmiotem (nagwożdżenie, zagwożdżenie) czy nawet lekkim podbiciu podszwy niepodkutego kopyta. W każdym przypadku wymagane jest usunięcie z kopyta ciała obcego i odpowiednia dezynfekcja. Popularna i bardzo ogólna zasada przy kulawiznach, spowodowanych urazami stawów, mięśni lub ścięgien mówi, że grzejące struktury należy chłodzić, a chłodne rozgrzewać. Obecnie na rynku jest wiele maści wspomagających leczenie lekkich urazów u koni. Sami możemy zapobiegać i leczyć pierwsze objawy zapalenia skóry pęciny (tzw. grude) czy lekkie gnicie strzałki kopytowej. Najgroźniejsze, tzw. choroby zwalczane z urzędu podlegają obowiązkowi zgłaszania powiatowemu lekarzowi weterynarii są to: wirusowe zapalenie mózgu i rdzenia koni, nosaczna, niedokrwistość zakaźna koni, zakaźne zapalenie macicy u klaczy, wirusowe zapalenie tętnic koni, zaraza stadnicza koni, bruceloza, gruźlica lub świerzb.

V.1.3.3. Rozród i odchów koni

DP-PZHK są przeznaczone głównie dla osób prowadzących hodowlę i rozród koni. Są to właściciele klaczy, którzy kryją je wybranymi ogierami, a także właściciele ogierów, prowadzących stanówkę naturalną lub pozyskujący od nich nasienie do inseminacji. W niektórych rasach dopuszczone jest jedynie krycie naturalne (np. pełna krew angielska), w innych dopuszcza się inseminację nasieniem świeżym lub mrożonym. Przepisy te regulowane są przez poszczególne komisje ksiąg stadnych, prowadzonych przez PZHK lub inne podmioty prowadzące księgi stadne.

Krycie naturalne możliwe jest do przeprowadzenia jedynie podczas rui, która u klaczy trwa zazwyczaj od 3 do 7 dni (średnio 4.5). W sposób behawioralny przejawia się ona w dążności do przebywania w pobliżu samca oraz zachowań umożliwiających kopulację (przyjmowanie postawy z wygiętym ku górze grzbietem, unoszenie ogona, tzw. „błyskanie sromem”, oddawanie małych ilości moczu o charakterystycznym ostrym zapachu i żółtawej barwie). Repertuar zachowań płciowych klaczy może zawierać także zachowania potencjalnie obronne, takie jak tulenie uszu, kwiczenie, podrywanie zadu, które, jeśli klacz jest w rui, podczas dłuższego kontaktu z ogierem ustępują, umożliwiając bezpieczne wspięcie ogierowi i kopulację. Zwykle doświadczony ogier potrafi rozpoznać stan fizjologiczny klaczy na podstawie jej zachowania i kontroli węchowej pod warunkiem, że klacz nie będzie całkowicie unieruchomiona (np. przez zastosowanie dutki, pęt), a jej wygląd nie zostanie zmieniony przez np. okrycie derką. Praktyki takie, podejmowane w celu ochrony ogiera i klaczy, zmieniają naturalną postawę klaczy (zadziiera głowę do góry, opuszcza grzbiet) oraz utrudniają kontakt węchowy czy dotykowy między zwierzętami, uniemożliwiają im pełną komunikację. Ograniczenia takie należy stosować jedynie w przypadkach skrajnych (wrażna agresja, problemy behawioralne), po uprzedniej kontroli stanu narządów rozrodczych klaczy przez lekarza weterynarii. W tych sytuac-

jach nasuwa się jednak pytanie, czy takie osobniki należy kierować do hodowli. Dobrym i bezpiecznym sposobem na sprawdzenie obecności rui u klaczy jest tzw. próba ogierem, którą przeprowadza się na otwartej przestrzeni lub w dużym pomieszczeniu, gdzie między zwierzętami znajduje się, zabezpieczająca przed kopnięciem przegroda (próbnyk).

Regularne badanie ogiera (obowiązkowe dla reproduktorów)) i doprowadzanej do niego klaczy, ogranicza, a nawet eliminuje ryzyko wzajemnego zakażenia. Mimo to wskazane jest obmycie prącia ogiera i okolicy zewnętrznych narządów rozrodczych klaczy przed stanówką. Dokładne osuszenie okolicy sromu i zabandażowanie ogona klaczy tuż przed kopulacją, zabezpiecza przed możliwą perforacją prostnicy klaczy nieprawidłowo wprowadzonym prąciem, a także skaleczeniem żołądki prącia włosami ogona. Po przeprowadzonej stanówce, czy inseminacji, zbędne jest oprowadzanie klaczy, ponieważ nasienie ogiera trafia bezpośrednio do trzonu macicy.

Skuteczność inseminacji zależy od jakości użytego nasienia i wykonania tego zabiegu w terminie najbliższym owulacji. Ponieważ owulacja u klaczy wyprzedza koniec objawów rujowych, dlatego dla uzyskania największego prawdopodobieństwa zażrebiecia klaczy wykonuje się badanie manualne lub ultrasonograficzne układu rozrodczego. Na podstawie obecności pęcherzyka przedowulacyjnego w jajniku lekarz weterynarii określa optymalny moment krycia lub inseminacji. Ma to szczególne znaczenie w przypadku użycia nasienia mrożonego. W czasie owulacji pęcherzyk pęka uwalniając komórkę jajową do jajowodu, a miejsce po nim wypełnia się krwią, która zamienia się w skrzep. W wyniku szeregu zmian fizjologicznych, po około 4 dniach staje się on tzw. ciałkiem żółtym, produkującym progesteron, czyli hormon odpowiedzialny za przygotowanie organizmu klaczy do ciąży oraz do jej początkowego utrzymania. Najlepszym czasem na inseminację świeżym nasieniem jest dzień poprzedzający owulację, natomiast przy zastosowaniu nasienia mrożonego ten czas jest ograniczony do 6 godzin przed i 6 godzin po owulacji.

Dzięki wykorzystaniu USG ciążę u klaczy można stwierdzić nawet w 10 dni po owulacji, jednak rutynowo takie badanie wykonuje się od 16-tego dnia domniemanej ciąży. Dzięki badaniu hodowca uzyskuje informację o wyniku krycia, a niezażrebieone klacze może już w następnym cyklu rujowym kierować do ponownej stanówki czy inseminacji. Zaleca się, aby przeprowadzić kontrolne badanie w trzecim i piątym miesiącu ciąży celem sprawdzenia prawidłowości przebiegu ciąży. Żrebne klacze nie wymagają specjalnej opieki, mogą być lekko użytkowane w niskiej ciąży, natomiast należy, jak w przypadku wszystkich innych koni, zabezpieczyć prawidłowe żywienie, ruch, kontakt społeczny oraz zapewnić bezpieczeństwo pomieszczeń i wybiegów. Podobnie w przypadku ogierów, niedopuszczalne jest przetrzymywanie ich jedynie w stajni, konieczne jest zapewnienie swobodnego ruchu kryjącym ogierom przynajmniej kilka godzin dziennie.

Poród u klaczy następuje po około 11-stu miesiącach ciąży i w większości przypadków, głównie w nocy (od godzin wieczornych do wczesnorannych), choć zdarza się także w ciągu dnia. Z reguły klacz rodzi w oddaleniu od towarzyszy stada (jeżeli poród odbywa się na pastwisku) lub w swoim boksie, kiedy jest spokojny (dlatego wybiera porę nocną). Dobrą praktyką jest nieinwazyjne monitorowanie zachowania się klaczy przed porodem za pomocą kamer. Nie ma potrzeby natychmiastowej ingerencji podczas porodu, kiedy wszystko przebiega poprawnie, lecz jest niezbędne, kiedy wystąpią problemy z wyżrebieciem. Zdarzają się także porody „pastwiskowe”, które na ogół przebiegają bezproblemowo. Jedynym zabiegiem, który należy wykonać tuż po porodzie jest zajodynowanie (dezynfekcja) kikuta pępownicy od strony źrebięcia. Ten zabieg wykonywany jest w celu zabezpieczenia „drogi wejścia” potencjalnie groźnych bakterii do organizmu noworodka. Kolejnym istotnym zadaniem jest obserwacja pobierania siary (pierwsze mleko, które powinno być pobrane możliwie szybko po urodzeniu) i oddawania smółki (pierwszy kał) przez oseska, a w późniejszym czasie częstotści pobierania mleka. W razie niepobierania, złej jakości lub za małej ilości siary należy w jak najkrótszym czasie

skonsultować się z lekarzem weterynarii. Podobnie w przypadku, kiedy klacz nie wydalila łożyska do trzech godzin od porodu. Jeżeli wyźrebienie miało miejsce na pastwisku, to nie ma potrzeby zabierania źrebięcia i matki natychmiast po porodzie do stajni, także w przypadku utrzymywania w znanej jej grupie koni. Zazwyczaj pozostałe konie ze stada, po początkowym zainteresowaniu się źrebięciem, szybko je akceptują i przestają na nie zwracać uwagę. Jednak takie „bezpieczne zapoznanie” powinno mieć miejsce, kiedy klacz źrebi się w stajni, a przez kilka dni po porodzie nie kontaktuje się z pozostałymi członkami stada. W większych grupach koni i u koni wyselekcjonowanych do mniej naturalnych warunków bytowania, stosuje się utrzymywanie klaczy wysokoźrebnych na oddzielnych padokach aby zapobiegać ewentualnym wypadkom. Klacz przynajmniej na dwa tygodnie przed planowanym porodem powinna przebywać w boksie, w którym będzie rodzić i nie powinna zmieniać boksu dwa tygodnie po porodzie. Ma to istotne znaczenie dla wytworzenia przez klacz i źrebię właściwych dla danego miejsca przeciwciał. W tym czasie codziennie powinna korzystać z możliwości ruchu.

Źrebię szybko uczy się podążać za matką i jest przez nią chronione, lecz niezwykle istotna jest codzienna obecność innych koni, które stosują dyscyplinujące „metody wychowawcze” i są towarzyszami zabaw. Źrebię wychowane jedynie z matką, nierespektujące sygnałów ostrzegawczych innych koni i hierarchii stadnej narażone jest na silny stres przy spotkaniu z przedstawicielami swojego gatunku w późniejszych etapach życia. Samotnie wychowywane źrebięta na ogół bywają przedmiotem nadmiernej opieki ze strony człowieka. Często nieświadomie w ten sposób odchowywane źrebaki są niezdyscyplinowane, nie mają respektu wobec ludzi, stanowiąc zagrożenie dla ich bezpieczeństwa i narażając zwierzę na dotkliwe kary za agresywne zachowanie, kiedy nie będzie można sobie z nim inaczej poradzić.

Literatura:

- Nicpoń J., Kita J. Fagasiński A. *Wybrane choroby koni. SI-MA, Warszawa 1997.*
- Wierzbowski S., Kosiniak-Kamysz K. *Kierowany rozród koni. Drukrol, Kraków 1998.*
- Zeitler-Feicht M.H., *Zachowania koni. Przyczyny, terapia i profilaktyka. Świadome Jeździectwo. Warszawa 2014.*

V.2. Przyjazne i bezpieczne środowisko utrzymania koni

Kierując się znajomością podstawowych potrzeb zwierząt gospodarskich, Komitet ds. Dobrostanu Zwierząt Gospodarskich (Farm Animal Welfare Council) opracował w roku 1979 listę tzw. „Pięciu Wolności” a mianowicie:

Wolność 1: Od głodu i pragnienia poprzez zapewnienie dostępu do świeżej wody i paszy;

Wolność 2: Od dyskomfortu spowodowanego nieodpowiednimi warunkami utrzymania poprzez zapewnienie dostępu do miejsca schronienia i odpoczynku;

Wolność 3: Od bólu, zranień i chorób poprzez zapobieganie i odpowiednie postępowanie ze zwierzętami chorymi;

Wolność 4: Od lęku i stresu poprzez zapewnienie warunków i unikanie sytuacji narażających zwierzęta na cierpienie psychiczne;

Wolność 5: Do wyrażania normalnego zachowania – poprzez zapewnienie odpowiedniej przestrzeni, urządzeń i towarzystwa osobników tego samego gatunku (większość zwierząt gospodarskich to zwierzęta stadne).

Zasady te odnoszą się także do koni i odpowiedzialny właściciel stosuje je w swojej stajni. Zatrudnia on odpowiednio przeszkolony (posiadający wiedzę teoretyczną i praktyczną) i zrównoważony personel, który ich przestrzega. Poniżej skrótowo przedstawione jest prawidłowe postępowanie osoby sprawującej opiekę nad końmi oraz kryteria, jakie powinny spełniać pomieszczenia i wybiegi dla koni, aby zapewnić wszystkie pięć wolności.

Wolność 1. Konie powinny mieć zapewnioną paszę dobrej jakości, z sianem jako podstawowym elementem diety. Pastwisko stanowi szczególną wartość dla koni, nawet jeśli nie ma na nim trawy o wysokiej wartości pastewnej, ponieważ zapewnia ono naturalną potrzebę pasienia się i związany z nią ruch. Tak pastwisko jak i pomieszczenia stajenne muszą gwarantować dostęp do wody. Należy także pamiętać o suplementacji koni w makro- i mikroelementy dostępne zwykle w postaci lizawek, z których konie chętnie korzystają.

Wolność 2. Właściciel koni powinien zapewnić im odpowiednio obszerne miejsce wypoczynku, gdzie zwierzę może znaleźć spokój i, w razie potrzeby, odizolować się od innych koni (np. agresywnych). Powinno być jasne, zawsze suche i zapewniać taką warstwę ściółki, żeby zapobiec bezpośredniemu kontaktowi ciała konia z twardym podłożem. Miejsce takie powinno być zabezpieczone przed wiatrem i deszczem, szczególnie w sezonie zimowym, chyba że przeznaczony jest dla koni na tyle duży teren, że same będą miały możliwość wybrać miejsce wypoczynku. Dobre warunki utrzymania (szczególnie dla ras pierwotnych) zapewnia system bezstajenny, gdzie na dużych pastwiskach z naturalnymi zadrzewieniami (lub wiatą), konie przebywają cały rok. Należy pamiętać, że konie muszą być wcześniej do takich warunków przyzwyczajone.

Wolność 3. Koń zdrowy to koń zadbany. Przede wszystkim należy pamiętać o profilaktyce: szczepieniach, odrobaczaniu oraz regularnej korekcie kopyt. Należy zwrócić szczególną uwagę na wymóg przeprowadzenia odpowiednich badań klaczy i ogier przed stanówką, a także w jej trakcie, jeśli ogier kryje wiele klaczy w sezonie rozrodczym. Zapewnienie wysokiej zdrowotności polega także na zapewnieniu i kontroli bezpieczeństwa pomieszczeń oraz ogrodzeń dla koni, tak aby wystające elementy, czy niesprawne zamknięcia nie powodowały skaleczenia się zwierząt. Ważne jest także, aby podłoże było zbudowane z elementów nieśliskich, aby zapobiec przewróceniu się koni. Zauważone jakiegokolwiek objawy (zachowania) chorobowe, takie jak nadmierne usztywnienie, oglądanie na boki, tarzanie, częste wstawanie i kładzenie się lub chęć izolacji, wypływy z oczu, dróg oddechowych czy układu rozrodczego powinny być konsultowane w pierwszym rzędzie z doświadczonym hodowcą, a następnie z lekarzem weterynarii. W pomieszczeniach dla koni należy na widocznym miejscu umieścić spis telefonów do osób, które w sytuacji zagrożenia zdrowia, czy życia zwierzęcia, powinny być natychmiast powiadomione, abyśmy mogli skorzystać z ich pomocy. W doraźnym działaniu należy skorzystać z odpowiednio wyposażonej apteczki, koniecznej w każdej stajni. Zranienia czy bolesność mogą pojawić się podczas użytkowania. Źle (nieprawidłowo) poprowadzony trening także może wywołać u konia różne dolegliwości. Takiego konia należy natychmiast wyłączyć z użytkowania do czasu zaopatrzenia i wyleczenia zranień. Konieczne jest sprawdzenie, jaki element sprzętu powoduje bolesność i odpowiednie dopasowanie go (lub naprawienie) przed ponownym wdrożeniem do pracy

Wolność 4 i 5. Jak przedstawiono powyżej, biologia gatunku, w tym zachowanie się w warunkach naturalnych, bezpośrednio narzuca kryteria, których spełnienie zapewni koniom dobrostan. Kierowanie się tą wiedzą w zasadzie wystarczy do zapewnienia im dobrostanu. Oczywiście konie, jako zwierzęta udomowione, dobrze radzą sobie w warunkach narzuconych przez człowieka, często wystarczy zmienić podejście czy zastosować inny system postępowania, żeby znacząco poprawić dobrostan bez rewolucyjnych zmian w stajni.

Literatura:

- *Dobre praktyki BHP w chowie i hodowli koni.* CIOP – PIB, Warszawa, 2010.
- *Hodowla i użytkowanie koni, tom II, Praca zbiorowa,* Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2013.
- Łojek J. *Dobrostan i warunki utrzymania koni.*
http://pzhk.pl/wp-content/uploads/Dobrostan_i_utrzymanie_koni.pdf
- Nowicka-Posłuszna A. 2004. *Dobrostan koni.* <http://hij.com.pl/dobrostan-koni/>
- Sowińska J. 2008. *Dobro zwierząt.* <http://www.zwz.pl/node/18>
- *Systemy utrzymania koni. Poradnik, Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa, Warszawa 2004*

- *AWIN welfare assessment protocol for Horse. AWIN, 2015. DO: 10.13130/AWIN_HORSES_2015*
- *Equine Industry Welfare Guidelines Compendium for Horses, Ponies and Donkeys. National Equine Welfare Council, Kenilworth, UK, 2009.*
- *Chów, hodowla i użytkowanie koni. Praca zbiorowa, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 1991.*
- *Code of practice for the care and handling of equines. Equine Canada and the National Farm Animal Care Council, Ottawa, 2013.*
- *Heleski C., Cinq-Mars D., Dowling P., Merkies K., Stämpfli H., Yue Cottee S., de Wit J. Code of practice for the care and handling of equines: review of scientific research on priority issues. Equine Code of Practice Scientists' Committee. Project: Addressing Domestic and International Market Expectations Relative to Farm Animal Welfare, Agriculture and Agri-Food Canada Welfare Monitoring System. Assesment protocol for Horse. Wageningen UR Livestock Research, Lelystad, 2011.*
- *Welfare Monitoring System. Assesment protocol for Horse. Wageningen UR Livestock Research, Lelystad, 2011.*

V.3. Podstawowa wiedza z zakresu chowu i hodowli koni

Hodowca koni, oprócz przestrzegania zasad pięciu wolności dobrostanu, powinien charakteryzować się wiedzą z zakresu zootechniki dotyczącej prowadzenia pracy hodowlanej i postępowania ze zwierzętami hodowlanymi. Wiadomości te dotyczą:

- ↳ zasad organizacji hodowli koni danej rasy;
- ↳ metod oceny cech warunkujących wartość użytkową koni;
- ↳ zasad selekcji hodowlanej i kryteriów doboru par do rozrodu;
- ↳ obowiązujących przepisów i dokumentacji hodowlanej;

V.3.1. Zasady organizacji hodowli koni danej rasy

Obecnie w Polsce instytucjami odpowiedzialnymi za organizację hodowli koni są Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt poprzez Polski Związek Hodowców Koni, Polski Klub Wyścigów Konnych, Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków, Polskie Towarzystwo Kuce Szetlandzkie i Związek Trakeński w Polsce.

Polski Związek Hodowców Koni jest krajową federacją Wojewódzkich / Okręgowych Związków Hodowców Koni (WZHK/OZHK) oraz Związków i Sekcji Rasowych i Użytkowych o zasięgu krajowym (Polski Związek Hodowców Koni Małopolskich, Związek Hodowców Koni Wielkopolskich, Związek Hodowców Polskiego Konia Szlachetnego, Związek Hodowców Koni Ras Zimnokrwistych, Polski Związek Hodowców Konia Huculskiego, Związek Hodowców Koników Polskich, oraz, jako członkowie wspierający, Związek Trakeński w Polsce oraz Polskie Stowarzyszenie Koni Quarter Horse). PZHK odpowiedzialny jest za sprawy związane z hodowlą koni, a w szczególności za opracowanie programów hodowlanych i programów ochrony, prowadzenie ksiąg hodowlanych, prowadzenie bazy rodowodowej koni i rejestru ogierów, genetyczną kontrolę pochodzenia koni oraz ocenę wartości hodowlanej, a także za identyfikację koni, dla których prowadzi księgi hodowlane oraz identyfikację pogłowia niehodowlanego (<http://pzhk.pl/>).

Polski Klub Wyścigów Konnych (PKWK), oprócz ustalania i kontroli warunków rozgrywania gonitw oraz prowadzenia działalności ściśle związanej z organizacją i przeprowadzaniem gonitw, działa na rzecz doskonalenia hodowli koni ras czystych, prowadzi księgi stadne dla koni czystej krwi arabskiej i pełnej krwi angielskiej oraz przeprowadza genetyczną kontrolę pochodzenia koni (<http://www.pkwk.pl/language/pl/o-nas>).

Pozostałe podmioty odpowiedzialne są za wszystkie sprawy związane z hodowlą ras koni, dla których prowadzą księgi stadne.

V.3.2. Metody oceny cech warunkujących wartość użytkową koni.

Podstawowym celem pracy hodowlanej jest uzyskanie postępu hodowlanego, co oznacza, że kolejne wyhodowane pokolenie powinno charakteryzować się lepszymi cechami użytkowymi ras doskonalonych niż rodzice. Natomiast w przypadku ras zachowawczych (objętych ochroną zasobów genetycznych) cechy te powinny być zachowane. Niezależnie od wybranego kierunku użytkowania określa się podstawowe cechy warunkujące wartość użytkową koni. Są to: poprawny pokrój, wysoka zdrowotność i rozrodczość oraz odpowiedni zestaw cech fizycznych i psychicznych umożliwiających bezpieczne i sprawne użytkowanie.

W zależności od wyboru konkretnej rasy, związek hodowlany (WZHK/OZHK) przeprowadza ocenę pokroju oraz cech użytkowych związanych z ich głównym typem użytkowania. Podobną działalność prowadzą także Związek Trakeński w Polsce, Stowarzyszenie Hodowców i Użytkowników Kłusaków oraz Polskie Towarzystwo Kuce Szetlandzkie. W przypadku koni pełnej krwi angielskiej i koni czystej krwi arabskiej są to wyścigi organizowane przez Polski Klub Wyścigów Konnych. Wyniki koni w gonitwach są traktowane jako ich wartość użytkowa. W przypadku koni półkrwi, cechami użytkowymi podlegającymi ocenie są temperament, charakter, pojętność, tzw. jezdność oraz jakość ruchu i skoku. Wartość użytkową sprawdza się w tzw. próbach dzielności i późniejszym użytkowaniu, a ich wyniki, wraz ze znajomością pokrewieństwa pomiędzy osobnikami, umożliwiają oszacowanie wartości hodowlanej. Jest to zdolność przekazywania cech na potomstwo i zależy od wyposażenia genetycznego oraz od możliwości ujawnienia się aktywności genów w danym środowisku. Znajomość wartości hodowlanej rodziców daje możliwość wstępnego / teoretycznego przewidywania wartości użytkowej potomstwa danego ogiera i klaczy. Obliczeń wartości hodowlanej dokonują na zlecenie związków wybrane jednostki naukowe.

Konie ras prymitywnych powinna cechować budowa i zachowanie umożliwiające szybką adaptację do trudnych warunków środowiskowych oraz przydatność do użytkowania w rekreacji konnej. Cechami użytkowymi cenionymi w tych rasach to bardzo dobra zdrowotność przy wysokim wykorzystaniu paszy, odporność i wysoka rozrodczość w warunkach zbliżonych do naturalnych. Ocena przydatności do pracy w rekreacji konnej prowadzona jest pod siodłem i w zaprzęgu. Ocenianymi parametrami są wydajność ruchu i posłuszeństwo. Próby wstępne i zasadnicze dla ras prymitywnych stanowią głównie ocenę podstawowych zdolności współpracy z człowiekiem.

Konie zimnokrwiste to zwierzęta, które powinna charakteryzować duża siła uciągu i przydatność do pracy z zaprzęgu. Obecnie konie tej rasy wykorzystywane są głównie jako zwierzęta mięsne, w przypadku których istotnymi cechami użytkowymi są szybkość opasu i wysoka wydajność rzeźna. Należy jednak pamiętać, że konie zimnokrwiste nadal powinny charakteryzować się cechami, dla których rasy te powstały, czyli chęcią do współpracy z człowiekiem podczas pracy w zaprzęgu. Ponadto powrót do pracy końmi w warunkach górskich i w gospodarstwach ekologicznych podnosi jakość produktów rolnych oraz pozwala na zachowanie bioróżnorodności środowiska naturalnego. Zatem ocena i selekcja koni zimnokrwistych pod kątem cech psychicznych jest niezbędnym elementem hodowli koni tej rasy. Obecnie na ocenę wartości pracowniczych koni zimnokrwistych składa się szacowanie siły uciągu, zachowania podczas pracy w zaprzęgu oraz alternatywna ocena zachowania pod kątem posłuszeństwa przy pracy z ziemi.

Dla koni wszystkich ras ocenę rozrodczości prowadzą hodowcy na podstawie wyników rozrodu swoich koni oraz pośrednio PZHK poprzez rejestrację przychówka. Należy jednak podkreślić, że w przypadku spadku popytu na konie, odpowiedzialny hodowca ogranicza rozród swoich klaczy. W sytuacji nadmiernej produkcji konie mogą być narażone na obniżony dobrostan, jak to się dzieje w przypadku koni porzucanych lub niekontrolowanego rozrodu w stadach wolnożyjących.

W przypadku niezakwalifikowania ogiera do rozrodu zalecana jest jego kastracja, która u młodych zwierząt spowoduje zanik lub zdecydowane ograniczenie popędu płciowego, co umożliwi łatwiejszą obsługę konia, możliwość łączenia go w grupy z klaczami oraz bezpieczniejsze użytkowanie.

V.3.3. Zasady selekcji hodowlanej i kryteriów doboru par do rozrodu

Selekcja hodowlana rozpoczyna się na etapie selekcji źrebiąt. Do dalszej hodowli pozostawia się osobniki rozwijające się w tempie odpowiednim dla swojej rasy, o prawidłowym pokroju i wysokiej zdrowotności. Kwalifikacji do oceny cech użytkowych młodych koni w próbach dzielności dokonuje przedstawiciel związku, w większości ras ocena cech użytkowych jest obowiązkowa przy wpisie do ksiąg stadnych dla obu płci. Wyboru do dalszej hodowli dokonuje hodowca na podstawie różnych źródeł - rodowodu, wysokich wyników użytkowości i, jeśli to możliwe, na podstawie wartości hodowlanej ogierów i klaczy. Potomstwo nawet najlepszych par rodzicielskich może nie okazać się tak samo wartościowe użytkowo jak ich rodzice, o ile selekcji do dalszej hodowli dokonuje się na podstawie danych innych jak wartość hodowlana. Wartość użytkowa i hodowlana koni różnych ras dotyczy zawsze środowiska, w którym były one oceniane. Należy pamiętać, że cechy użytkowe nie są wysoko odziedziczalne, a zatem wychów i szkolenie koni ma ogromne znaczenie dla końcowego efektu w postaci wysokiej użytkowości.

W przypadku napotkania problemu przy prowadzeniu hodowli, początkujący hodowca zawsze może zwrócić się do przedstawiciela właściwego okręgowego związku hodowców koni, który powinien udzielić porady lub wskazać odpowiednie źródła wiedzy. Należy jednak podkreślić, że podstawowym obowiązkiem każdej osoby, która decyduje się na rozmnażanie zwierząt jest zdobycie jak najszerszej wiedzy i odpowiednich warunków ZANIM rozpocznie hodowlę koni. Związki hodowców koni powinny zapewniać regularne szkolenia dla osób pragnących poszerzyć wiadomości z zakresu hodowli i chowu koni.

V.3.4. Dokumentacja hodowlana

Podstawowym dokumentem hodowlanym jest „Paszport koni”, wydawany przez okręgowe związki hodowlane na podstawie „Zgłoszenia konia do rejestru” oraz po okazaniu „Świadectwa pokrycia/unasienniania klaczy”, opisanie i zaciępieniu konia. Źrebię powinno być opisane przy matce, nie wcześniej jednak niż dwa miesiące po urodzeniu. Klacz/ogier po spełnieniu warunków wpisu do ksiąg hodowlanych otrzymuje „Świadectwo wpisania klaczy-ogiera do księgi/kwalifikacji klaczy-ogiera do programu hodowlanego”. Każdy koń zakwalifikowany do księgi stadnej ma zakładaną „Kartotekę”, do której wpisów może dokonywać wyłącznie uprawniony specjalista. „Świadectwo pokrycia/unasienniania klaczy” jest podstawowym dokumentem hodowlanym, wydawanym przez okręgowy związek hodowców koni, podpisywanym przez inseminatora / posiadacza / dzierżawcę ogiera. „Poświadczenie urodzenia źrebięcia” znajduje się na odwrocie świadectwa pokrycia/unasienniania klaczy. Źrebię bez dokumentu potwierdzającego pokrycie/unasiennianie musi mieć wykonane badania DNA. W przypadku krycia klaczy za granicą /zagranicznym ogierem dodatkowo muszą zostać przedstawione dokumenty potwierdzające dopuszczenie tego ogiera do krycia w rasie, do której zgłaszany jest koń. Dokumentacja hodowlana musi być przechowywana przez 25 lat lub więcej. Wydanie duplikatu świadectw i paszportu odnotowywane jest w dokumentacji PZHK.

Literatura uzupełniająca:

• *Hodowla i użytkowanie koni.T 1 i .2. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2013.*

V.4. Trening umożliwiający bezpieczne użytkowanie koni

Ze względu na swoją masę i płochliwość, nieprzygotowany, koń może stać się zagrożeniem zarówno dla siebie jak i dla obsługujących i użytkujących go ludzi. A zatem podstawowym zadaniem hodowcy jest przygotowanie źrebięcia do bezpiecznej obsługi. Za wszelkie szkody na zdrowiu i mieniu odpowiada właściciel konia. Koń w minimalnym stopniu przygotowany do obsługi to koń, który pozwala na założenie kantara, prowadzenie, dotyk wszystkich części ciała i spokojnie reaguje na uwiązanie. Tylko taki koń może być bezpiecznie zbadany przez lekarza weterynarii, transportowany, czy poddany korekcji rogu kopytowego.

Ostatnio bardzo popularne „alternatywne”, „sympatyczne” czy „naturalne” metody treningu opierają się w większym stopniu na wykorzystaniu reakcji koni na gesty i postawę ciała trenera niż metody tradycyjne. Należą do nich metoda klikerowa oraz techniki Jeffery’ego, Roberts’a, Parelli’ego, Tellington-Jones czy Miller’a. Bez względu na wybraną metodę trening powinien zapewnić różnorodność środowiska treningu, a bezpieczny dla konia trener to taki trener, który rozpoznaje emocje koni. Należy pamiętać, że najlepszym wskaźnikiem dobrostanu trenowanego konia jest jego gotowość do współpracy z człowiekiem, wyrażającą się chętnym reagowaniem na wysyłane bodźce, nie przejawianiem reakcji lękowych oraz niechęci przed każdą kolejną sesją treningową. Bez względu na wybraną metodę, zastosowanie niewłaściwych ćwiczeń treningowych lub zastosowanie ich w niewłaściwy sposób, czy też niedopasowanie ich do zwierzęcia może spowodować reakcje obronne konia i występowanie problemów z jego użytkowaniem. W pracy z koniem istotnymi elementami są zrozumienie naturalnych reakcji behawioralnych zwierzęcia i uzyskanie współpracy na drodze przewagi intelektualnej, a nie siłowej człowieka. Bez względu na stosowaną metodę treningową istotnym jest świadomość odpowiedzialności za zwierzę. Tylko takie postępowanie pozwoli na bezpieczne użytkowanie koni, ponieważ koń nie posiada możliwości myślenia abstrakcyjnego, a wyobrażenie zagrożeń w świecie człowieka przerasta jego możliwości.

V.4.1. Praca ze źrebięciem

Podstawy dobrej współpracy człowieka z koniem tworzone są w okresie źrebięcym. W pierwszych godzinach po urodzeniu najważniejsze jest umożliwienie źrebięciu nawiązanie prawidłowej więzi z klaczą poprzez komunikację zmysłową. Po utrwaleniu się więzi pomiędzy matką i źrebięciem można przyzwyczajać źrebię do człowieka głównie przez częstą obecność w pobliżu klaczy i wykonywanie wobec niej prostych czynności (np. szczotkowanie). W miarę akceptacji obecności człowieka można dotykać źrebię w różnych okolicach ciała. Każdą pozytywną reakcję źrebięcia należy nagradzać spokojnym głosem oraz poprzez zaniechanie dalszego dążenia do bliskiego kontaktu z źrebięciem jeżeli nie jest on jeszcze do niego gotowy (za wyjątkiem sytuacji, gdy to źrebię do takiego kontaktu dąży). Warunkiem bezstresowej nauki posłuszeństwa jest stopniowanie wymagań, a także umiejętne przeciwdziałanie zachowaniom niepożądanym, takim jak podszczypywanie ubrania, lekceważenie poleceń dyscyplinujących bądź napieranie czy taranowanie człowieka. Źrebię powinno spokojnie akceptować zakładanie i zdejmowanie kantara. Nie należy od razu po założeniu kantara wymagać wykonania innych, trudniejszych zadań przez źrebię, aby nie kojarzyło tej czynności z ewentualnym stresem. Następnie źrebię można uczyć spokojnego stania w miejscu trzymając je za kantar. Kolejne zadania to spokojna reakcja na dotyk łopatki, szyi, grzbietu, zadu, brzucha, kończyn i głowy. Potem stopniowo uczy się źrebię spokojnego stania na trzymanym miękko uwiązaniu i po uwiązaniu, a następnie posłusznego podążania za prowadzącym człowiekiem. Przy nauce niezwykle ważne jest stopniowanie wymagań, np. naukę podążania za człowiekiem warto rozpocząć w boksie przy matce błyskawicznie nagradzając poluzowaniem uwiązania już pojedynczy krok, a nawet przesunięcie ciężaru ciała w kierunku ruchu. Natychmiast po pierwszym poprawnym wykonaniu każdego elementu szkolenia należy zaniechać jego powtarzania, aby koń zapamiętał swoje zachowanie jako pożądane i nagrodzone. Niezwykle istotne jest, żeby każdy nowy element szkolenia wprowadzać wtedy, kiedy poprzedni wykonywany jest

płynnie, a w przypadku wystąpienia oporu należy wrócić do poprzedniej fazy, którą koń wykonuje bezbłędnie i ponowić naukę. Spokojna nauka żrebięcia zajmuje o wiele mniej czasu i wysiłku a przynosi znacząco lepsze wyniki niż praca nad nieopanowanym, przestraszonym, młodym i silnym zwierzęciem.

V.4.2. Przygotowanie do użytkowania pod siodłem i w zaprzęgu

Trening jest długotrwałym procesem przygotowującym konia fizjologicznie i psychicznie do trudnego zadania sportowca, wytrzymałego konia rekreacyjnego czy towarzysza różnych aktywności fizycznych. Prawidłowo przygotowany i posłuszny młody koń może być skierowany do wybranego przez właściciela kierunku użytkowania. Celem zapewnienia zdrowia i prawidłowego rozwoju psycho-fizycznego do każdego typu pracy fizycznej koń musi być odpowiednio przygotowany. Fizyczne aspekty treningu obejmują poprawę wydolności układów krwionośnego, oddechowego, mięśniowego i kostnego. Psychiczne elementy treningu zawierają przygotowanie konia do płynnej odpowiedzi na sygnały wysyłane przez człowieka oraz usprawniają koordynację układu nerwowo-mięśniowego. W obu wypadkach celem treningu jest maksymalizacja zdolności użytkowych, podniesienie ogólnej odporności i wydolności organizmu (fitness).

Trening siły mięśni powoduje wzrost wytrzymałości specyficznych grup mięśni, natomiast trening elastyczności mięśni powoduje wzrost zasięgu pracy stawów. Tak rozumiany trening jest wykładową częstotliwości, intensywności i czasu trwania ćwiczeń, a poprawa wydolności treningowej jest stopniowa i wzrasta wraz ze wzrostem obciążeń treningowych. Ogólną zasadą treningu jest, że zbyt małe obciążenia tkanek nie spowodują korzystnych zmian adaptacyjnych, a zbyt duże obciążenia lub zbyt krótki okres odpoczynku pomiędzy obciążeniami prowadzą do przeciążeń i przetrenowania. Tkanki różnią się między sobą odpowiedzią na trening. System krwionośny i mięśniowy charakteryzuje szybkie przystosowanie do obciążeń i znaczące zmiany wydolnościowe można uzyskać już w kilka tygodni, natomiast struktura szkieletowa (kości, chrząstki, ścięgna) wymaga treningu przez wielu miesięcy i zdolność jej kształtowania jest różna w zależności od wieku. W okresie roztrenowania (zmniejszenia formy) obciążenia treningowe powinny być kształtowane w sposób odwrotny – następuje zmniejszenie obciążeń treningowych, przy czym należy zdawać sobie sprawę, że kolejny powrót do zwiększonej sprawności fizycznej będzie także wymagał czasu. Przyjmuje się, że pełny powrót do sprawności po miesięcznej przerwie wynosi także jeden miesiąc. Wymuszony ruch swobodny może być stosowany nawet u bardzo młodych koni (od ok. 6 miesięcy życia) najlepiej jako lekki ruch za matkami, należy jednak pamiętać, że przeciążenie młodego organizmu może być nieodwracalne w skutkach. O ile ruch luzem jest niezbędny młodym koniom, o tyle spowodowane przeciążeniami urazy kostno-stawowe powodują obniżenie użyteczności koni na całe życie. Podstawowe wdrażanie konia do pracy następuje w okresie 2,5-3,5 lat w zależności od rasy i rozwoju indywidualnego. Przystosowanie do uzdy i kieżna powinno odbyć się już do drugiego roku życia. Zajeżdżanie młodych koni musi rozpocząć się od etapu przygotowawczego, gdzie koń uczony jest chodzenia na lonży i reakcji na pomoce głosowe. Następnie koń przyzwyczajany powinien być do ciężaru jeźdźca na grzbiecie. Po pozytywnej reakcji na ciężar i widok jeźdźca koń powinien być oprowadzany na lonży z jeźdźcem na grzbiecie przez dodatkową osobę. Podobnie rozpoczyna się prace z koniem zaprzęgowym. Pierwszym etapem jest przyzwyczajanie do uprzęży, także w ruchu. Drugim etapem jest założenie tzw. „włóki”, dzięki której koń przyzwyczajają się do nowych elementów z tyłu i do radzenia sobie z oporem ciągniętego przedmiotu. Jako włóka doskonale sprawdza się stara opona, ponieważ jest w miarę miękka i po pierwszych pozytywnych próbach może być obciążona dodatkowym ciężarem. Po pełnej akceptacji uprzęży i włók można przyzwyczajać konie do zaprzęgów. Wstępnym przygotowaniem do treningu jest długi okres ćwiczeń o małej intensywności. Pozwala on na zwiększenie tlenowej wydolności organizmu. Okres ten może trwać od 3 do 12 miesięcy w zależności od wieku i rasy konia. Koniom używanym do lekkich jazd rekreacyjnych lub w zawodach sportowych o niskich klasach wystarcza stosowanie treningu kondycyjnego dwa razy w tygodniu. Natomiast konie użytkowane intensywniej (rajdy długodystansowe, Wszechstronny Konkurs Konia Wierzcho-

wego) muszą rozbudować możliwości wysiłkowe do pokonywania dłuższych odcinków ćwiczeń w wyższych szybkościach. Natomiast w treningu koni, które będą wykorzystywane do sportów siłowych i szybkościowych (skoki przez przeszkody, reining) muszą pojawić się krótkotrwałe ćwiczenia o wysokiej intensywności. Większej intensywności ćwiczeń powinien towarzyszyć właściwy okres odpoczynku. Częstotliwość, intensywność i czas ćwiczeń muszą być tak zrównoważone, aby zapewnić okres dla właściwej regeneracji układu mięśniowo-szkieletowego. Codzienną rutyną treningu powinny być ćwiczenia elastyczności konia. Pozwalają one na zwiększenie zakresu ruchu poszczególnych stawów poprzez zmniejszenie napięcia i zwiększenie odporności tkanki mięśniowej i łącznej (np. ścięgna, powięzi i torebki jamy stawowej). Ćwiczenia elastyczności – zbierające i rozciągające są niezbędne w każdym rodzaju treningu. Elastyczności kończyn potrzebuje każdy koń, zwiększenie zakresu ruchu poprzez wzrost zakresu pracy poszczególnych stawów jest niezbędnym elementem pracy każdego sportowca. Większy zakres ruchu w stawach pozwala na wykorzystanie większych sił do ruchu na dłuższym dystansie i przez dłuższy okres czasu. Pozwala on także na lepszą absorpcję siły uderzenia kończyny o podłoże, co skutkuje obniżeniem występowania uszkodzeń kończyn. Przystosowanie struktur elastycznych (ścięgien, tkanki chrzęstnej) do treningu polega na codziennym stosowaniu niskich obciążeń na przygotowaną rozgrzewką tkanek w dłuższym okresie. Właściwa rozgrzewka jak i zakończenie pracy z koniem pozwoli na prewencję usztywnień potreningowych mięśni.

Kształtowanie kondycji musi iść w parze z kształtowaniem psychiki konia. Nawet u dojrzałych koni pojedyncze zadania treningowe nie powinny przekraczać paru minut. Każde ćwiczenie powinno zostać zakończone chwilą odpoczynku. Każdą jednostkę treningową należy tak podzielić na odcinki pracy, aby na początku były zadania już znane, a nowe ćwiczenia wprowadzać w momencie najwyższej koncentracji konia. Każda jednostka treningowa powinna także zakończyć się zadaniem udanym, które pozwoli koniowi na zrozumienie, jakie jego zachowania są pożądane i nagradzane. W tym celu po każdym dobrze wykonanym zadaniu należy przez chwilę wstrzymać się z kolejnym zadaniem, co pozwoli mu na skojarzenie poprawnie wykonanego zadania z odpoczynkiem stanowiącym nagrodę. Najistotniejszym jest, aby konie użytkowane były racjonalnie – jeżeli mocny trening sportowy to rozłożony w ciągu całego dnia, jeżeli długotrwałe użytkowanie rekreacyjne to z przerwami na odpoczynek. Starsze konie, jak i konie kontuzjowane świetnie mogą służyć za „żywe kosiarki” lub towarzysze stajenni wyczynowców.

Literatura:

- Jończyk A. *Trening młodych koni. Hodowca i Jeździec Nr.1(52), 2017*
- Mickunas W., *Trening młodych koni. Centrum Wyszkozenia. Biblioteka trenera.*

V.4.3. Transport koni

Transport koni związany jest z ich przemieszczaniem na zawody jeździeckie, ale dotyczy również transportu kłaczy na punkt kopolacyjny, koni zmieniających miejsce pobytu lub transportowanych do miejsca uboju. Transport dla koni to wydarzenie stresujące, należy więc starannie zadbać o przygotowanie zwierząt do załadunku i podróży. Koń powinien być przygotowany w stopniu umożliwiającym podstawową obsługę, a następnie uczony akceptacji stąpania po nieznannej powierzchni, przechodzenia przez wąskie przejścia, cofania się oraz wchodzenia do ciemnych miejsc, a następnie nagradzany za poprawne wykonanie stopniowanych zadań. Najlepiej, jeśli trening odbywa się „na sucho” w przyczepie dla koni, a jednym ze skutecznych sposobów jest zadawanie paszy w przyczepie ustawionej na wybiegu.

Transportowane konie powinny być poddane szczegółowym oględzinom, czy nie mają widocznych oznak chorób np. silnej kulawizny (z wyjątkiem koni transportowanych z przeznaczeniem do leczenia). Wszelkie drobne urazy należy zabezpieczyć przed możliwym rozdrażnieniem lub zakażeniem. Szczegółowe warunki przewozu koni podane są w prawodawstwie wyszczególnionym w Załączniku nr 2. ■

Dobre praktyki w hodowli i chowie koni

z rekomendacjami
Polskiego Związku Hodowców Koni

Załącznik 1

10 DOBRYCH PRAKTYK W HODOWLI I CHOWIE KONI REKOMENDACJE POLSKIEGO ZWIĄZKU HODOWCÓW KONI

1. W pomieszczeniu stajennym powinny znajdować się co najmniej 2 konie, mające ze sobą co najmniej kontakt wzrokowy.
2. Koń powinien mieć codziennie zapewniony ruch na swobodzie poprzez dostęp do pastwiska lub wybiegu, najlepiej w towarzystwie innych koni.
3. Nie zaleca się utrzymywania koni na stanowisku na uwięzi, a wymiary pomieszczenia w którym utrzymywany jest koń powinny być odpowiednie do jego wielkości tak, by w każdym momencie pobytu w stajni mógł się swobodnie położyć oraz stać w naturalnej pozycji.
4. Utrzymywanie koni na regularnie wymienianej ściółce, najlepiej na słomie. W przypadku przeciwwskazań dopuszczalne są inne rodzaje ściółki.
5. Metody pracy z końmi muszą być humanitarne i nie mogą nosić znamion znęcania się, powodować bólu i cierpienia konia a obciążenie pracą konia musi być dostosowane do jego wieku, stopnia dojrzałości psychicznej i fizycznej oraz możliwości fizjologicznych.
6. Konie powinny mieć zapewnioną zbilansowaną dietę, bogatą we włókno pokarmowe oraz stały dostęp do świeżej, czystej wody.
7. Konie utrzymywane w systemie stajennym nie mogą być karmione mniej niż 3 razy dziennie odpasami rozłożonymi w regularnych odstępach czasu.
8. W sezonie pastwiskowym konie powinny mieć stały dostęp do zielonki, co najlepiej zapewnia żywienie pastwiskowe.
9. Zapewnienie koniowi stałej opieki lekarsko-weterynaryjnej i profilaktyki zdrowotnej w tym codzienna kontrola stanu kopyt koni oraz ich rozcyszczanie i przekuwanie nie rzadziej niż co 6 – 8 tygodni.
10. Planując transport konia należy używać środków przeznaczonych specjalnie do przewozu koni oraz trasę organizować tak, aby do minimum ograniczyć stres związany z transportem.

Opracował: dr Jacek Łojek (SGGW w Warszawie)

Dobre praktyki w hodowli i chowie koni

z rekomendacjami
Polskiego Związku Hodowców Koni

Załącznik 2

PRZEPISY PRAWA

stan na dzień 01.01.2020

- ◆ Dyrektywa Rady 98/58/WE z dnia 20 lipca 1998 dotycząca ochrony zwierząt gospodarskich
- ◆ Oświadczenie rządowe z dnia 2 kwietnia 2008 r. w sprawie mocy obowiązującej Europejskiej konwencji o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich, sporządzonej w Strasburgu dnia 10 marca 1976 r. (Dz. U. Nr 104, poz.666). Konwencja została opublikowana w Dzienniku Ustaw z dnia 18 czerwca 2008 r. Nr 104, poz. 665.
- ◆ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2015/262 z dnia 17 lutego 2015 r. określające, na podstawie dyrektyw Rady 90/427/EWG i 2009/156/WE, zasady dotyczące metod identyfikacji koniowatych
- ◆ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1012 z dnia 8.06.2016 w sprawie zootechnicznych i genealogicznych warunków dotyczących hodowli zwierząt hodowlanych czystorasowych i mieszańców świń, handlu nimi i wprowadzenia ich na terytorium Unii oraz handlu ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu i jego wprowadzania na terytorium Unii oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 652/2014 dyrektywy Rady 89/608/EWG i 90/425/EWG i uchylające niektóre akty w dziedzinie hodowli zwierząt („rozporządzenie w sprawie hodowli zwierząt”)
- ◆ Rozporządzenie Rady 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniające dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97 w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu
- ◆ Ustawa z dnia 2.04.2004 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (Dz.U. z 2019 r. poz. 1149 i 1824)
- ◆ Ustawa z dnia 29.06.2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich. (Dz.U. z 2017 r. poz. 2132)
- ◆ Ustawa z dnia 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2018 r. poz. 1967 oraz z 2020 r. poz. 148)
- ◆ Prawo o ruchu drogowym z dnia 20 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 110)

- ◆ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28.06.2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania gatunków zwierząt gospodarskich inne niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1966)
- ◆ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18.09.2003 r. w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych, jakie muszą spełniać gospodarstwa w przypadku, gdy zwierzęta lub środki spożywcze pochodzenia zwierzęcego pochodzące z tych gospodarstw są wprowadzone na rynek; Dz.U.2003.168.1643
- ◆ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9.08.2004 r. w sprawie warunków i trybu potwierdzania kwalifikacji kierowców i konwojentów zatrudnionych przy transporcie zwierząt (Dz.U.2004.185.1914 oraz z 2005.131.1098)
- ◆ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22.06.2004 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia punktu kopulacyjnego Dz.U.2004.156.1638 (Rozp. o wym. wet. punktu kop., 2004)